

ԻՐԱՆԻ ՌԵՆԱՆ

(Շար .)

— | —

Իր ոճը կմայրելի շնորհ մը եւ թարմութիւն մը ստացաւ. եւ իր բոլոր կարողութեանց լիակատար զարգացմամբ մէջ է որ ձեռք գրկեալ աշխ մեծ գործին որ իր կեանքէն քսան տարի պիտի դրաւէր, այսինքն «Քրիստոնէութեան ծագումն» Անոր առաջին հատորը «Յիսուսի կեանքը», գրեց ճամբորդութեան մը միջոցին զոր կատարեց ի Փիւնիկէ (1860-61), ուր հնագիտական առաքելութեանը մը գրկուած էր Կալիւ-լիայի մէջ յղացաւ. զայն, նոյն իսկ աշինքնանկարներուն առջեւ զոր Յիսուս տեսած էր, եւ զայն խմբագրեց իր Հանրիէթ քրոջը Դօսը որ իրեն ընկերացած էր եւ որ իր քովը մեռաւ. 1861 սեպ. 24ին, Ամշիթի մէջ, ժամ. տասներեք նոպայէ մը զգրեալուած, իրենան իր քրոջը յիշատակին նախքան է գրեցիք մը «Հանրիէթ քրոջս» տիտղոսով, նախ միայն հարկեր տրինակ տպուած, որ իր մահէն յետոյ հասարակութեան մատակցի զարմած եւ որ զգացման խորութեամբն ու մաքրութեամբ ինչպէս եւ ձեւից հեղեցկութեամբ՝ թիւեւս իր հրաշալիքուն է :

Փիւնիկէէն վերադարձին, երբայցեցեանի, կազմերենի եւ ասորերենի ուսուցիչ զարգուեցաւ Քոլէժ տը Ֆրանսին մէջ (1872, յունիս) : Բայց իր առաջին դասը, ուր Յիսուսը «անբաղդատելի մարդ մը» կ'անուանէր, կ'ըրաւկաններու եւ հակակրեւականներու. կողմէ իր ան ցոյցեր յարուցած ըլլալով (փետ. 21), դասընթացը զարգեցուցին եւ երկու տարի յետոյ ջնջեցին. Այդ միջոցին, «Յիսուսի կեանքը»ին հրատարակումը (23 յունիս 1863) զինքը Եւրոպայի ամենէն հռչակաւոր մարդերէն մին ըրած էր : Այս դրոշմորէկ գիրքը առաջին փորձն էր որով անմ մը հինքն քննադրեալուն վրայ յենլով, կ'ուզէր վերադադարել քրիստոնէութեան Յիսուսին՝ զայն նկատելով իրեն ոչտարակալան անմ մը, եւ այն միջավայրը ուր Յիսուս տպուեցաւ : Եւ իրեն հնազանդ եւ արուեստագէտ՝ Յիսուս մէջ ի վեր հանելով հանդերձ երկրի մը եւ ժամանակի մը մարդը՝ Ռենան մատնանք կ'ընէ իրեն. իմաստաւոր ինչ որ արար թարգմանական մէջ կայ յաւիտեանականացեալ ճշմարիտ Երիտթոննէութեան ծագումն» իր «հատորին» Առաքելաշնորհուն մէջ կը ջնանայ բացատրել Քրիստոսի յարուսեան հաստորը, որուն մէջ սիրոյ ինքնախաբէութեան կը անսնէ : Երրորդ հատորը, «Ա. Պողոսը», գրելու համար, նոր ճամբորդութեան մը ըրաւ Արեւելը (1864-65), անմ մը տեսնելու համար այն տեղերը ուր ինչ անցած էր Առաքելաշնորհ. իր այդ գործին մէջ կը վերելուէն հռոմէական պետութեան թարգմական եւ լուսնեական վեճակը եւ առաքելաշնորհ նկարագիրը, ցոյց տալու համար թէ ինչպէս Պողոս, գործող մարդը, կենսունակ զարմուցած է այն-

կրօնը զոր Յիսուս երազեց, եւ թէ ինչպէս իր հրաւիրաւ հաստորը յաղթած է միանդաման, Հրէաներու ծխական անձկամտութեանը որ կարող էր նոր կրօնքին տարածումն արգելիլ, եւ անտարբերակեպտութեանը հեթանոսներուն որոնց նիւթական հանգստութեանն ու քարոսութեանը կայսերական վարչութեան շնորհիւ ապահովուած էին, բայց որոնց թարգմական պէտքերը չէին կրնար բազմաստեանութեան մէջ գոհացում գտնել : Միևնոյն ատեն կը նշանակէ հոն կոխը կեանքի թարգմական ու կրօնական նոր ըմբռնումին, զոր Նուգայի երկիրը պիտի տրական զարմընէր Եւրոպայի մէջ : Եւ այն կեանքի արուեստարարական ըմբռնումին միջեւ զոր Յիսուսատանը ունեցած էր :

1869ին. Ռենան, «Ա. Պողոսը» աւարտելու հրատարակած ըլլալով, իրեն աղափարական հակադրման շնորհիւ Սէն-է-Մարին երեսփոխական ընտրութեանց ներկայացաւ. եւ չչմար. զեցաւ : Թափաղակ իրիւն ապրիլ, Պատերազմը եւ Քոմիւնը, իր մտքին մէջ ինչպէս երեւին հինքն յարուցող հակադրեցութեանը խորունկ յեղաշրջում թիւն մը յառաջ ընդին. ըմբռնեց թէ բանականութեանն պարտական է թիւն ախարակութեանը որ իր կարծածովն չառ աւելի հեռու էր այն յիմարութեանը, թարգմանութեանը, անբաւարարական թիւնը որ զեւ կը մնար ամենին քաղաքականութեան մոլորումը ընդին, Վերամանցիլին ինչպէս Ֆրանսիացիին մէջ, բայց ի բաց չը աշխին երևցաւ. մարդկային իմութեան ճակարակագրական անկատարութեանը չէին սարկեցորդ երեւցաւ մտաքաժ մտածելու թէ յառաջգլմութեանը ցնորք մըն է : Կրօնական պատմութեան իր ուսումնասիրութեանը ընդինքն ինչպէս իր Ֆրանսիայի առաջակից «Մատարական եւ թարգմական թարգմանութեան» տիտղոսով գրքի մը մէջ, վերակազմութեան յատակադրել մը, եւ «մատարականութեան տարածութեան ինքնաշնորհումն» մէջ (1871ին գրեաւ, բայց հինգ տարի յետոյ տպուած) իր իմաստասիրական իտատմանները ըրաւ : «Մատարական եւ թարգմական թարգմանութեան» մէջ, կը մերժէր ոսակալական կազմակերպութեանը որ Ֆրանսիական Յիսուսականութեանը արդիւններն էր եղած եւ որուն զատապարտութեանը կը թուին իրեն Պատերազմը եւ Քոմիւնը, ինքը կ'ուզէ Պատմական վերակազմել արդիւնապետական կաղապարի մը մէջ, անոր գլուխը դնելով թարգմանութեան հատմանը մարդկին որոնք իրենց դիրքին շնորհիւ շահախնդիր փորձութեաններէ կարեւորան զեքմ մնալ. նոր ձեւի մը տակ, այն նոյն երազն է զոր 1848ին յղացած էր, եւ որով կը թաղար սեմնել թարգմական ու մատարական թարգմանութեան մը աղղը կատարականութեանը զորքը իր ձեռքն առած :

ՊԵՐՐԵՆՈ

(Շարունակելի)